

Шеденов Ө.Қ.¹, Шеденова Н.У.², Елтай А.М.³

¹Э.ғ.д., профессор

²с.ғ.д., доцент

³магистрант, e-mail: maral_94f4@mail.ru

әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, Қазақстан, Алматы қ.

АЙМАҚТАРДЫҢ ДАМУЫНЫҢ БАСЫМ БАҒЫТТАРЫ РЕТІНДЕ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ҚЫЗМЕТТІ ЖЕТІЛДІРУДІҢ ЖОЛДАРЫ

Бұл жұмыста Қазақстан Республикасының аймақтарының тұрақты экономикалық дамуын қамтамасыз ету үшін әлеуметтік-экономикалық даму үдерісіндегі мемлекеттік басқарудың тиімділігін арттыру қағидалары және тәжірибелік ұсыныстар келтірілген. Сонымен қатар, Қазақстан Республикасындағы аймақтық басқарудың негізгі мәселелерді талдау мен анықтау арқылы оны дамыту мен оңтайландыру шаралары ұсынылған. Басты мәселе осы аймақтардағы даму қарқынын көтеруде инновациялық қызметті дамыта отырып, аймақтардың әлеуметтік-экономикалық жағдайын көтеру. Аймақтардағы инновациялық қызметте қандай кедергілердің бар екенін анықтап, сол кедергілерді шешуге арналған ұсыныстар келтірілген. Ал Қазақстан үшін әлеуметтік-экономикалық даму қарқынын тегістеуге бағытталған мемлекеттік аймақтық саясатты жүргізу стратегиялық тұрғыдан маңызды болып табылады. Ұлттық экономиканың тұрақты өсуі елдің проблемалық аймақтарындағы өмір сүру жағдайын жақсартпайынша мүмкін емес. Республиканың қазіргі экономикалық кеңістігі әлеуметтік, экономикалық, экологиялық ерекше проблемалармен сипатталатын әр түрлі аумақтарды қамтиды. Зерттеудің мақсаты аймақтардағы проблемаларды инновациялық жолмен шешу болып табылады. Сондықтан да экономикалық ғаламдану үрдісіне қадам басып отырған Қазақстан үшін шешілуі тиіс басты міндет – аймақтар үшін жағымсыз салдарларды бейтараптандыра отырып, олардың дамуы үшін қажет жағдайларды қалыптастыру негізінде тиімді нәтижені ұлғайту.

Түйін сөздер: аймақ, аймақтарды басқару, инновациялық қызмет, инновациялық белсенділік.

Shedenov U.,K.¹, Shedenova N.U.², Yeltay A.M.³

¹Dr.Sci.Economy, professor

²Dr.Sci. Sociology, assistant professor

³master student, e-mail: Maral_94f4@mail.ru

Al-Farabi Kazakh National University, Kazakhstan, Almaty

Methods to improve innovative activities as prior areas for development of the region

In this paper, the theoretical principles of increasing the effectiveness of public administration and practical recommendations in the socio – economic development trend are presented to ensure sustainable economic development of the regions of the Republic of Kazakhstan. There are also proposed ways of optimization and development by identifying and analyzing the main problems of regional governance in the Republic of Kazakhstan. The main problem is to improve the social and economic situation of the regions by developing innovative activities in the development of these regions. There are some obstacles to innovation in the regions and this article presents ways to solve these obstacles. For Kazakhstan, a state regional policy aimed at aligning the trend of socio-economic development is important from a strategic point of view. Sustainable development of the national economy is not possible without improving living conditions in the problematic regions of the country. The current economic space of the republic covers various regions characterized by social, economic, environmental and special problems. The aim of the study is an innovative solution of problems in the regions. Therefore, on the threshold of economic global trends for Kazakhstan, the main task that needs solutions is to neutralize the negative

consequences for the regions and to formulate the conditions necessary for their development, which will allow to increase the positive result.

Key words: region, regional management, innovative activity, innovative competence.

Шеденов Ө.Қ.¹, Шеденова Н.У.², Елтай А.М.³

¹Д.э.н., профессор

²Д.с.н., доцент

³магистрант, e-mail: maral_94f4@mail.ru

Казахский национальный университет имени аль-Фараби, Казахстан, г. Алматы

Пути совершенствования инновационной деятельности в качестве приоритетных областей развития региона

В данной работе представлены теоретические принципы повышения эффективности государственного управления и практические рекомендации в социально-экономической тенденции развития для обеспечения устойчивого экономического развития регионов РК. Также предложены способы оптимизации и развития путем определения и анализа главных проблем регионального управления в РК. Главная проблема заключается в улучшении социально-экономического положения регионов путем развития инновационной деятельности в развитии этих регионов. Есть некоторые препятствия для инноваций в регионах и в этой статье представлены способы решения этих препятствий. Для Казахстана государственная региональная политика, направленная на выравнивание тенденции социально-экономического развития, является важной со стратегической точки зрения. Устойчивое развитие национальной экономики невозможно без улучшения условий проживания в проблематических регионах страны. Нынешнее экономическое пространство республики охватывает разные регионы, характеризующиеся социальными, экономическими, экологическими особыми проблемами. Целью исследования является инновационное решение проблем в регионах. Поэтому на пороге экономической глобальной тенденции для Казахстана главной задачей является нейтрализация отрицательных последствий для регионов и формирование нужных для их развития условий, которые позволят увеличить положительный результат.

Ключевые слова: регион, региональное управление, инновационная деятельность, инновационная компетентность.

Кіріспе

Бүгінгі күні Қазақстанда экономикалық дамудың инновациялық жолына көшудің барлық алғы шарттары бар. Олар – ұлттық экономиканың ішкі қажеттілігінің көп бөлігін шикізатпен қамтамасыз ететін табиғи байлықтар, ғылыми сыйымды өндіріс үшін арнайы және индустриалды аймақтар, арзан жұмысшы күші, белгілі бір дәрежеде дамыған ғылым-техникалық әлеует және т.б. Мемлекет басшысы Н. Назарбаевтың 2017 жылғы «Қазақстанның үшінші жаңғыруы: жаһандық бәсекеге қабілеттілік» атты жолдауында «Бірінші басымдық – экономиканың жеделдетілген технологиялық жаңғыртылуы» аясында басты назар елдің ғылыми және инновациялық әлеуетті дамытуға аударды. Елдің бәсекеге қабілеттілігін арттырудың негізгі жолы – инновациялық даму (Назарбаев, 2017).

Қазіргі уақытта Қазақстан көбіне ресурс көзі ретінде экономиканы құрады, енді сол экономика түрінен инновациялық даму үлгісіндегі экономикаға көшудің бастапқы баспалдағында тұрмыз, оны шартты түрде 3 кезеңге бөлуге болады.

I кезең 2003 жылы Индустриялық-инновациялық даму стратегиясы қабылданғанда басталды. Ұлттық инновациялық жүйенің институционалдық базасы мен негізгі элементтерінің қалыптасуы соның нәтижесі болып табылады. Сол бағдарлама негізінде индустриалды-инновациялық даму бірнеше сатыға көтеріліп, халықтың да сауаттылығы көтерілген болатын.

II кезең 2010 жылы Қазақстан Республикасын үдемелі индустриялық-инновациялық дамыту жөніндегі 2010 – 2014 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарлама қабылданып, инновациялық экономиканы жеделдетіп құрудың экономикалық бағдарымен белгіленген. Бұл кезең инновациялық қызметті заңнамалық және қаржылық жағдайда жетілдірумен сипатталады.

III кезеңретінде «Қазақстан Республикасының 2020 жылға дейінгі инновациялық даму тұжырымдамасын бекіту туралы» Қазақстан Республикасының Президенті Жарлығын жатқызамыз. Бұл жоба инновациялық дамумен қатар инновациялық бәсекелестікке айырықша назар аударады (Өңірлерді дамыту, 2014).

Мемлекеттің инновациялық қызметінің негізгі көрсеткіштерінің бірі «инновация сала-

сындағы белсенділік деңгейі» болып табылады. Осы көрсеткіш республика бойынша, облыстар бөлінісінде, салалар бойынша кәсіпорындардың инновациялық қызметін зерттеу негізінде жылына бір рет қалыптастырылады (Сэбден, 2009).

Материалдар мен әдістер

Мемлекеттің инновациялық қызметінің негізгі көрсеткіштерінің бірі «инновация саласындағы белсенділік деңгейі» болып табылады. Осы көрсеткіш республика бойынша, облыстар бөлінісінде, салалар бойынша кәсіпорындардың инновациялық қызметін зерттеу негізінде жылына бір рет қалыптастырылады. Осы көрсеткіш инновациялық тұрғыдан белсенді, яғни инновациялық қызметтің қандай-да бір түрімен айналысатын кәсіпорындардың зерттелетін кәсіпорындардың жалпы санына арақатынасымен және 100-ге көбейтумен анықталады:

$$Lact = \frac{Nhi}{Ntre} * 100;$$

мұнда,

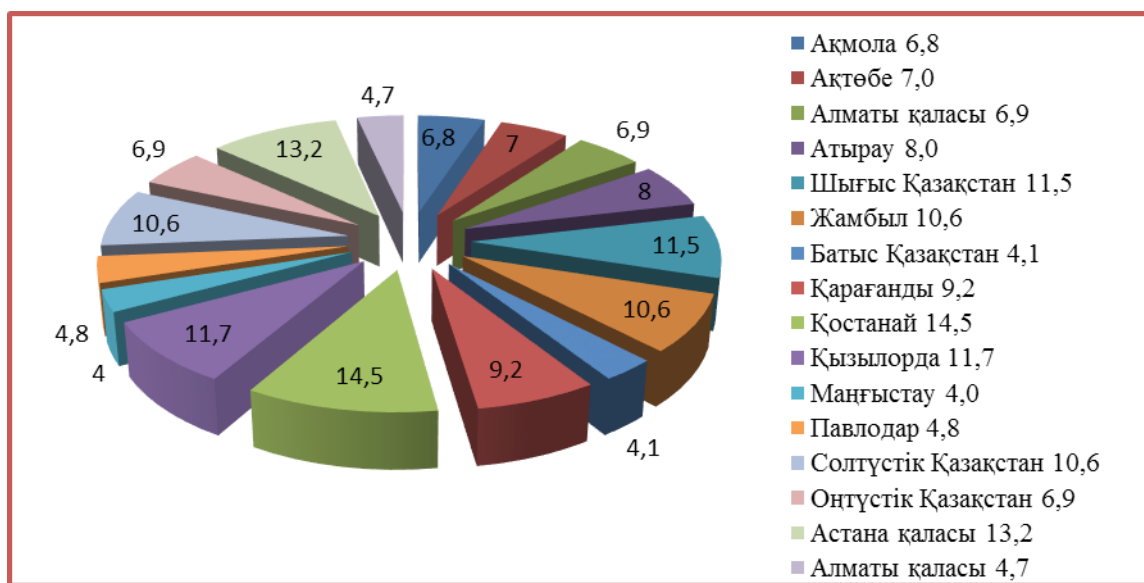
Lact – инновация саласындағы белсенділік деңгейі;

Nhi – инновациясы бар кәсіпорындар саны;

Ntre – есеп берген кәсіпорындардың жалпы саны (Рустемов, 2010).

Қазақстан экономикасының дамуы оның аймақтарының қазіргі инновациялық әлеуетіне байланысты. Қазақстан аймақтарының инновациялық белсенділігі де әр алуан болып отыр, өйткені ол қолда бар ғылыми-техникалық, қаржылық, еңбек ресурстарға және оларды пайдалану мүмкіндіктеріне байланысты (Шеденов, 2017а).

1-сурет мәліметтеріне сүйене отырып, еліміздегі аймақтарды инновациялық белсенділігі бойынша үш топқа бөліп қарауға болады:

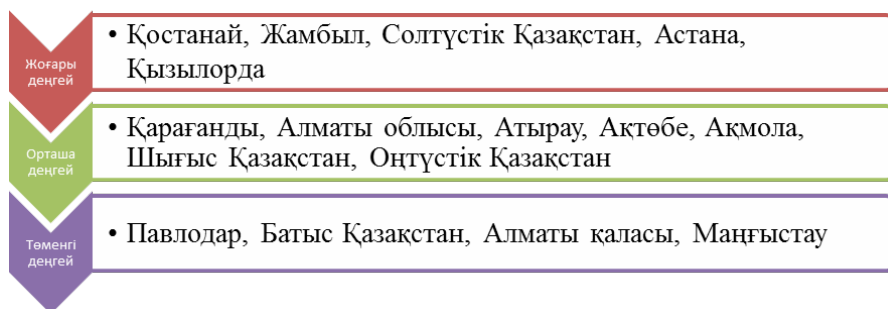

1-сурет – Қазақстан Республикасы аймақтарының инновациялық белсенділік деңгейі, % (Статистикалық жинақ, 2016).

Қазақстандық ғалым А. Мұқанованың пайымдауынша технологиялық және тауарлық инновациялар көп жағдайда дәл осы инновациялық белсенділігі жоғары аймақтарда қалыптасады.

Қазақстан аймақтары экономикалық модернизация мен ғылыми-техникалық даму үшін қажет әртүрлі бастапқы шарттарға ие. Аймақтардың өте кең орналасуы, табиғат және

шикізат ресурстарының біркелкі бөлінбеуі және де еңбек ресурстарымен қамтылу деңгейінің әркелкілігі Қазақстанның әлеуметтік-экономикалық дамуына бірталай кедергі туғызып отыр. Сондықтан да мемлекет индустриалдық-инновациялық саясатты пайдалана отырып, өңіраралық шаруашылық және ғылыми-техникалық байланыстар мен құрылымдарды дамытуға бет бұруда.

2-сурет – Қазақстан Республикасы аймақтарының инновациялық әлеуеті және даму деңгейі бойынша топтастырылуы (ҚР аймақтық саясат, 2016).

Қазақстан Республикасы Үкіметінің тапсырмасымен құрылған «Ұлттық инновациялық қор» АҚ қызметінің басты мақсаты елдегі жалпы инновациялық белсенділікті арттыруға, соның ішінде жоғары технологиялық және ғылыми сыйымды өндірістерді дамытуға бағытталған (Сулейменов, Васильева, 2008). Әйтсе де, бұл қор Қазақстанның инновациялық әлеуетінің дамуына қажетті деңгейде ықпалы болмай отыр. Оның себебі ретінде қордың елдегі венчурлық кәсіпкерлікті дамыту тетіктерін ұсына алмауын, отандық ғылыми зерттеулерді дайын өнімге дейін жеткізетін ғылыми-өндірістік тізбектің қалыптаспауын, қоғамда ғылымға деген қызығушылықтың төмендігін, қордың қатысуымен құрылған инновациялық жобалардың қажетті тиімділікті көрсетеуін және инновациялық инфрақұрылымның басқа субъектілеріне тән мәселелерді көрсетуге болады (Лундвелл, Джонсон, Андерсен, 2010).

Елімізде мемлекет тарапынан қолға алынып жатқан шараларға қарамастан инновациялық белсенділікті арттыру әлі де мүмкін болмай отыр. ЖІӨ-дегі жаңа ғылыми өнім үлесі 2015 жылғы 1,42%-ға, кәсіпорындардың ғылыми өнімдер өндіру жөніндегі белсенділігі 2015 жылғы 8,1%-ға тең болып тұр (Гумерова, 2016). Бұл ғылым-техникалық қызметтің елдің экономикалық дамуына әлі де негіз бола қоймағанын аңғартады.

Әдібеттерге шолу

С. Алдияров Қазақстан аймақтарының негізгі әлеуметтік-экономикалық индикаторлары және дамуды жалпы бағалау әдісі. Бұл әдебиет бойынша, аймақтық басқарудың мәселелері келтірілген. Аймақ дамуын мемлекеттік реттеудің негізгі мақсаты – аймақтардың тұрақты экономикалық өсуіне мүмкіндіктер жасау негізінде бүкіл ре-

спублика экономикасының өркендеуіне жол ашу болып табылады. Көздеген мақсатқа жету – мемлекеттік және аймақтық мүдделердің бірлігін, олардың ұштастырылуын көздейді. Аймақтардың біркелкі дамымауы іргелі әлемдік үрдістерге жатады.

Аймақтық инновациялық жүйелерді дамыту қазіргі кезеңде ресейлік экономиканы жаңғырту үрдісінің объективті қажеттілігі мен ерекшелігін көрсетеді. Инновациялық үдерістің барлық қатысушылары арасындағы өзара іс-қимыл және ынтымақтастық өзара әрекеттесуден және жекелеген мүшелер, топтар мен аумақтық ұйымдар үшін бәсекелестік артықшылықтарды қалыптастыру үшін қажет деп көрсетіп кеткен. Иванова Д.Е. «Аймақтағы негізгі компоненттердің эконометриялық әдіснамасы арқылы инновациялық қызметті индикативті бағалау». 2015. Осы әдебиеттегі маңыздылықты пайдалана отырып, мақаланың өзектілігіне айналған еліміздің мәселелеріне басты назар аударылды.

Профессор О.В. Куур Қазақстанның аймақтарының инновациялық әлеуетін бағалау үшін өте маңызды. «Қазақстанның аймақтарының инновациялық әлеуетінің рейтингі» әдістемесінің авторы оның жеке компоненттерін сипаттайтын индикаторлар жиынтығын қолдану әдістері мен әдістерін ұсынады. О.В. Куур аймақтардың инновациялық белсенділігі олардың иелігіндегі инновациялық әлеуетке және олардың инфрақұрылымының сипаттамаларына байланысты екенін атап көрсетеді. Өз кезегінде шаруашылық субъектілерінің аймақтағы инновациялық белсенділігінің кері әсерлері және оның инновациялық әлеуеті байқалады. Осыған байланысты өңірлердің инновациялық әлеуетін шаруашылық субъектілерінің инновациялық қызметінің көрсеткіштеріне тәуелділігін анықтау пайдалы екендігін көрсеткен.

Нәтижелер және талқылау

Қазақстан Республикасы Үкіметінің тапсырмасымен құрылған «Ұлттық инновациялық қор» АҚ қызметінің басты мақсаты елдегі жалпы инновациялық белсенділікті арттыруға, соның ішінде жоғары технологиялық және ғылыми сыйымды өндірістерді дамытуға бағытталған (Алдияров, 2006). Әйтсе де, бұл қор Қазақстанның инновациялық әлеуетінің дамуына қажетті деңгейде ықпалы болмай отыр. Оның себебі ретінде қордың елдегі венчурлық кәсіпкерлікті дамыту тетіктерін ұсына алмауын, отандық ғылыми зерттеулерді дайын өнімге дейін жеткізетін ғылыми-өндірістік тізбектің қалыптаспауын, қоғамда ғылымға деген қызығушылықтың төмендігін, қордың қатысуымен құрылған инновациялық жобалардың қажетті тиімділікті көрсетпеуін және инновациялық

инфрақұрылымның басқа субъектілеріне тән мәселелерді көрсетуге болады (Милнер, 2010).

Елімізде мемлекет тарапынан қолға алынып жатқан шараларға қарамастан инновациялық белсенділікті арттыру әлі де мүмкін болмай отыр. ЖІӨ-дегі жаңа ғылыми өнім үлесі 2014 жылы 1,42%-ға, кәсіпорындардың ғылыми өнімдер өндіру жөніндегі белсенділігі 2014 жылғы 8,1%-ға тең болып тұр. Бұл ғылыми-техникалық қызметтің елдің экономикалық дамуына әлі де негіз бола қоймағанын аңғартады.

Жалпы, Қазақстан инновациялық дамудың сын-тегеуріндеріне ағымдағы ден қоюдан оны ұзақ мерзімді жоспарлауға көшуі қажет. Ағымдағы ахуалды талдау негізінде, 1-кестеде Қазақстанның инновациялық дамуына SWOT талдау жүргізіп, мынадай күшті және әлсіз жақтарды, мүмкіндіктер мен қауіптерді бөліп көрсетуге болады.

1-кесте – Қазақстанның инновациялық дамуына SWOT талдау

Күшті жақтары:	Әлсіз жақтары:
<ul style="list-style-type: none"> - жаңа өнімге айналдыруға, технологияларды дамыту мен тартуға бағыттауға болатын энергияны өндіруге қажетті негізгі шикізат көздерінің болуы (Фагабер, Срхолес, 2008); - инновацияларды ынталандыру мен дамыту үшін қолдануға болатын қомақты қаржы ресурстары; - белсенді мемлекеттік қолдау саясаты мен ауқымды үкіметтік шаралар кешенінің жүргізілуі; - инновациялық инфрақұрылым объектілерінің құрылу мен қалыптасу сатысының аяқталуы; - инновациялық кәсіпкерлік белсенділіктің жүзеге асырылған шаралар нәтижесінде артуы; - инновациялық идеяларды қолдайтын және қаржыландыратын кәсіпкерлердің пайда болуы - іргелі және қолданбалы білім беру негізі мықты ғылыми-зерттеу институттары мен университеттер жүйесінің болуы; 	<ul style="list-style-type: none"> - ішкі нарықта инновацияларға сұраныстың төмен болуы; - инновациялық жобалардың тәуекелін басқару мен тәуекел-менеджменттің әлсіз дамуы; - отандық ғылыми әзірлемелердің бәсекеге қабілеттілігінің төмен болуы; - венчурлық кәсіпкерліктің дамымауы; - шағын және орта бизнесте инновациялық өндіріс жүргізуге қаржының жеткіліксіздігі; - кәсіпорындардың ҒЗТКӨ-ге қаржы жұмсаудың орнына шетелдік ескірген технологияларды сатып алуы (Сапра, Субраманиян, 2014:957); - техникалық мамандықтарда жас мамандардың жетіспеуі мен білікті кадрлардың жас ұлғаюы; - аймақтық инновациялық жүйелердің жеткіліксіз дамуы; - экономика мен экспорттың шикізат өндіру саласына жоғары тәуелділігі; - технологиялар трансферті мен патенттеу жүйесіндегі қызметтердің нәтижесі төмен болуы (Розенберг, 2004:6).
Мүмкіндіктер:	Қауіп-қатерлер:
<ul style="list-style-type: none"> - ғылыми сыйымдылығы жоғары өңдеу өнеркәсібін дамыту; - агроөнеркәсіптік кешен, жеңіл және тамақ өнеркәсібі, биотехнология салаларындағы Қазақстанның жоғары әлеуетін пайдаланып, инновациялық идеяларды енгізу; - «Болашақ» бағдарламасы мен «Назарбаев Университеттің» кадрлық потенциалын пайдалану; - инновациялық өндірісті жолға қою мақсатында технологиялар трансферті жүйесін қарқынды түрде пайдалану; - ЖОО – ҒЗИ – технопарк байланысын жетілдіру; - отандық кәсіпкерлерді инновациялық зерттеулер жүргізу мен жаңашыл бастамаларды қолдауға ынталандыру; - жастар арасында старт-ап компаниялардың ашылуына қолдау көрсету; - халықаралық байланыстар мен әріптестікті тиімді пайдаланып, бірлескен инновациялық жобалар жүргізу. 	<ul style="list-style-type: none"> - инновациялық жобалардың тәуекелі жоғары болуы; - венчурлық идеялардың сәтсіздікке ұшырауы; - отандық инновациялық әзірлемелер мен өнімдердің нарықта сұранысқа ие болмауы; - ғалымдар мен инновациялық идеялардың шетел асып кетуі (Әубәкірова, Құдабаева, 2014а:45); - инновациялық инфрақұрылым объектілерін ұйымдастыру жұмыстарын дұрыс жүргізбеу; - өндіріс пен экспортта өңделу дәрежесі төмен тауарлардың басымдығы; - жаһандану жағдайындағы жоғары бәсекелестік.

Инновацияларды дамытуға көптеген әлеуметтік-экономикалық факторлар әсер етеді. Ағымдағы ахуалды талдай келе, Қазақстанның ішкі экономикасында өндірістік және кәсіпкерлік инновацияларды дамытуға кедергі болатын барынша маңызды 13 фактор анықталды (Ку-

приянов, Стрябкова, Заркович, 2014). Оларды Колумбия университетінің арнайы құрылған бір топ зерттеуші мамандары 2 критерий бойынша бағалау қорытындысын шығарған (Хиршлейфер, Хсу, Ли 2017). Бұл факторларды бағалау 2-кестеде көрініс тапқан.

2-кесте – Қазақстандағы инновацияларды дамытуға кедергі факторларды бағалау

№	Фактор атауы	Әсері	Мәселені шешу жылдамдығы
1	Нашар инфрақұрылым	Орташа	Орташа
2	Төмен инновациялық кәсіпкерлік мәдениет	Жоғары	Жай
3	Жоғары білім берудегі тәжірибелік жақтың аздығы	Жоғары	Орташа
4	Ішкі нарықтың сыйымдылығы төмен	Орташа	Жай
5	Үкіметтік жұмыстардың ұйымдастыру сапасының төмендігі	Орташа	Орташа
6	Кәсіби даярлық	Жоғары	Жылдам
7	«Үкімет – бизнес – зерттеу» байланысының әлсіз-дігі	Төмен	Орташа
8	Инновация түсінігін толық, жеткілікті дәрежеде түсінбеу	Төмен	Орташа
9	Төмен қаржылық ынталандыру	Жоғары	Жылдам
10	Бюрократиялық шектеулер	Орташа	Орташа
11	Жобалардың жүзеге асуының төмендігі	Жоғары	Жай
12	Құқықтық жүйедегі кемшіліктер	Жоғары	Орташа
13	Бәсекелестіктің төмендігі, нарықтағы монополияландыру деңгейі	Жоғары	Жай

Қорытынды

Қазақстанның аймақтарындағы инновациялық инфрақұрылымы мен инновациялық әлеуетінің қазіргі жағдайына жүргізілген зерттеулерді қорытындылай келе, төмендегі жағдайларды атап өтуге болады:

Біріншіден, ғылыми зерттеулер мен әзірлемелерге жұмсалатын шығындардың көлемі аз, сондықтан ғылым мен инновацияны дамытуға бөлінетін қаржы көлемін экономикасы дамыған елдердің деңгейіне дейін жеткізу (Мухтарова, Смагулова, 2013а:58).

Екіншіден, өңірлердің ғылыми белсенділігі өте төмен. Оны көтеру үшін ғылыми мақсаттарға бағытталатын мемлекеттік қаражатты еліміздегі өңірлердің ғылыми-инновациялық мүмкіндіктерін ескере отырып бөлу (Шардин, 2008а:47).

Үшіншіден, ғылыми мақсатта пайдаланылатын негізгі капиталды толықтыруға немесе жаңартуға қажетті инвестициялардың көлемін

көбейту қажет. Ол үшін ғылыми зерттеулермен айналысуды тартымды ету және ол үшін барлық жеңілдіктер мен ынталандыру тетіктерін енгізу.

Төртіншіден, Қазақстандағы даму институттарының ғылыми бағыттылығын арттыруды қолға алу (Бибатырова, 2012). Ол үшін инновациялық және инвестициялық жобаларды қаржыландыру үрдісіне міндетті ғылыми негіздеулер енгізу.

Бесіншіден, ғылыми зерттеулер мен әзірлемелердің нәтижелілігін арттыру. Мұны жүзеге асыру үшін мемлекеттік гранттар жүйесін кеңейту және әкімшілік кедергілерді азайту.

Алтыншыдан, Қазақстан өңірлері индустриялық-инновациялық және ғылыми-технологиялық даму үшін қажет әртүрлі бастапқы шарттарға ие және ол шарттар біркелкі емес. Яғни, еліміздің барлық өңірлерінен бірдей индустриялық-инновациялық даму нәтижелерін күту орынсыз, сондай-ақ, ол өңірлерді түгелдей инновациялық бағытқа салу да дұрыс емес (Акаев, Ануфриев,

2010). Әйтсе де, ҚР Үкіметі елдің барлық облыстарына индустриялық-инновациялық даму стратегиясын жүзеге асырумен байланысты, кей жағдайларда шынайылығы жоқ әрі қолға алуға тиімсіз жобаларды жүзеге асыруды міндеттеп отыр.

Қазақстанның инновациялық әлеуетін көтеру үшін келесі шаралар кешенін ұсынамын:

- мемлекет бюджетінен тиімділігі жоғары және технологиялық даму бағдарламаларын, мемлекеттік маңыздылығы бар инновациялық жобаларды (Куур, 2010), коммерциялық жағынан тиімді инновациялық жобаларды толығымен және үлесті қаржыландыру;

- жоғары технологиялық өндіріске қаражаттарын салатын инвесторларға мемлекет тарапынан қолдау көрсету және оларды ынталандыру (Ускова, 2010);

- әртүрлі ұйымдық-құқықтық нысандағы кәсіпорындарға (инновацияларды игерген кезеңде) жеңілдіктермен несиелер, субсидиялар, субвенциялар беру;

- ғылыми сыйымдылығы бар құрал-жабдық лизингін және инновациялық өнімді дамыту;

- инновациялық жобалар мен оларды іске асырушыларды конкурстық таңдау жүйесін жетілдіру;

- экономика саласында шағын, тиімді және тез сатылатын инновациялық жобалардың үлестік салмағын арттыру;

- инновациялық сфераға шағын кәсіпкерлік субъектілерін тарту;

- заңдық-құқықтық базаға өзгертулер енгізу;

- экономикалық ынталандыру жүйесін құру, яғни салықтық, несиелік және т.б. жеңілдіктер жасау;

- ақпаратпен қамтамасыз ету;

- ғалымдар арасында бәсекелестікті ұйымдастыру керек;

- инновациялық жобалары іске асырудағы сыбайлас жемқорлықты жою (Миролюбова, 2009);

Қазақстан аймақтарының инновациялық белсенділігі әр алуан болып отыр, өйткені ол қолда бар ғылыми-техникалық, қаржылық, еңбек ресурстарға және оларды пайдалану мүмкіндіктеріне байланысты. Сондықтан, өңірлердің инновациялық белсенділігі олардың инновациялық әлеуетіне байланысты қалыптасуда және де әртүрлі деңгейді көрсетіп отыр. Қазақстанның инновациялық дамуы – аймақтардағы инновациялық әлеуетке тәуелді болғандықтан, мемлекет аймақтардағы инновациялық әлеуетті көтеру жолдарын іздестіріп, оны тиімді жүзеге асыруды ұйымдастырады (Шеденов, 2017б). Төмендегі кестеде аймақтардағы инновациялық әлеуетті көтеру жолдары аймақтардың даму деңгейі бойынша көрсетілген.

3-кесте – Қазақстан Республикасы аймақтарының инновациялық әлеуетін көтеру жолдары

Қазақстан Республикасы аймақтарының инновациялық даму деңгейі бойынша топтастырылуы	Инновациялық әлеуетін көтеру жолдары
1	2
Жоғары деңгейлі аймақтар (инновациялық белсенділігі 10%-дан жоғары болған аймақтар)	<ul style="list-style-type: none"> • аймақтағы инновациялық кәсіпорындардың аймақтық, республикалық және халықаралық іс-шараларға қатысуына жағдай жасау, тәжірибе алмасу үшін келісім шарттар жасау (Владиминова, 2010:63); • аймақтардағы инвестициялық және инновациялық жобалар дерекқорын құрып, үнемі жаңартып отыру қажет; • сұхбаттық алаңын ұйымдастыру. • бірыңғай ғылыми орталық құру; • инновациялық белсенділікті жаңадан енгізілген өнім, машина және жабдықтар сатып алу және «ноу-хау» енгізу есебінен жоғарылату; • өнеркәсіп кәсіпорындарының ғылым мен белсенділігін жоғарылату (Шардин, 2008)
Орташа деңгейлі аймақтар (инновациялық белсенділігі 7-10% аралығындағы аймақтар)	<ul style="list-style-type: none"> • аймақтарда өңірлік инновациялық жүйе құру; • кәсіпорындар және академиялық сервистік ұйымдар арасындағы байланысты жоғарылату; • инновациялық белсенді кәсіпорындардың санын арттыру; • индустриалдық аймақтар пен өнеркәсіп алаңдарында дамыған инфрақұрылымды жетілдіру; • кәсіпорындарда инновация енгізу үшін айналым қаражаттарымен толықтай қамтамасыз ету (Назарбаев, 2012);

1	2
Төмен деңгейлі аймақтар (инновациялық белсенділігі 7%-ға дейінгі аймақтар)	<ul style="list-style-type: none"> • аймақтардағы инновациялық жобаларға бөлінетін қаржы қаражатының жетіспеушілігін төмендету; • жеке меншік сектордың жобаларға қаражат салуын ынталандыру (Мансо, 2011); • аймақтардағы инновациялық кәсіпорындардың техникалық дайындығын жоғарылату; • инновациялық технологиялар және инновациялық өнімге сұраныс туралы ақпараттар базасын құру; • ғылыми-зерттеулер мен инновациялық жобаларды іске асырудағы ғылым, өнеркәсіп және университеттер арасында байланысты нығайту (Иванова, 2015); • өңірлік инновациялық жүйе элементтері арасындағы байланысты ұйымдастыру; • дайын ғылыми әзірлемелерді өндіріске енгізудің тәртібін енгізу (Мухтарова, Смагулова, 2013б: 101);

Қорытынды

Қазақстандағы инновациялық саясаттың жүзеге асырылуы мен инновациялық инфрақұрылым объектілерінің қызметін талдау барысында көрсеткіштердің басым көпшілігі бойынша өсу динамикасы бар екендігі анықталды. Дегенмен, ғылымға бөлінетін қаржы, табысты инновациялық жобалар, инновациялық өнім көлемі мен инновациялық деңгейі сияқты маңызды көрсеткіштер бойынша өзгеру динамикасы өте аз мөлшерде әрі әлемдегі дамушы және дамыған мемлекеттермен салыстырғанда әлдеқайда төмен (Gulen, Ion, 2016). Инновациялық инфрақұрылымның институционалдық объектілерінің алғашқылары 2003-2004 жылдары, ал кейбір түрлері тек 2007-2008 жылдары ғана құрылған. Әлемдік тәжірибемен

салыстырып қарасақ, табысты және тұрақты инновациялық модельдер құру үшін кем дегенде 20 жыл уақыт керек. Сондықтан аймақтарға отандық технопарктер мен венчурлық қорлар, конструкторлық бюролар мен коммерцияландыру кеңселері сияқты инновациялық дамыту ұйымдарының болашағы әлі алда (Әубәкірова, Құдабаева, 2014б:55). Өткен жылдардың тәжірибесі көрсеткендей, инновациялық бағыттағы экономика құру үшін қажырлы еңбек, үлкен материалдық шығындар, жағымды экономикалық конъюнктура, білікті мамандар мен уақыт ресурсы керек. Ендігі мәселе, осы он жылға жуық уақыт ішіндегі мәліметтерді объективті түрде талдай отырып, оның аймақтар үшін қажеттілігін арттырып, стратегиялық мақсаттарға қол жеткізуге мүмкіндік беретін тиімді шешімдер қабылдау қажет.

Әдебиеттер

- 1 Акаев А.А., Ануфриев И.Е., Попов Г.Н. Индустрияны және инновациялық дамуды технологиялық жаңғырту – XXI ғасырдағы Ресейдің экономикалық жаңаруының кепілі // Инновация. – 2010. – №11. – 15-28 б.
- 2 Алдияров С. Қазақстан аймақтарының негізгі әлеуметтік-экономикалық индикаторлары және дамуды жалпы бағалау әдісі / С. Алдияров, К. Кабдуалиева, Л. Елеусиз // Транзиттік экономика. – 2006. – №1. – Б. 81-86.
- 3 Әубәкірова Ж.Я., Құдабаева Ж.М. Аймақтық экономика: оқу құралы. – Алматы, 2014. – 45 б.
- 4 Бибатырова И.А. Аймақтық экономика және басқару: оқу құралы. – Алматы, 2012. – 220 б.
- 5 Владимир О.Н. Инновациялық сезімталдық аймақтық инновациялық жүйені қалыптастыру факторы ретінде, 2010 ж. 3, б. 63-69.
- 6 Гулен Х., Ион М. Белгісіздік саясат және корпоративтік инвестициялар. Қаржылық зерттеулерге шолу, 29 (2016), 523-564.
- 7 Гумерова А.А. Өңірлік бағдарламаларды стратегиялық жоспарлау және бағалау: Канадалық тәжірибе // Аймақ: Экономика және әлеуметтану. – 2016. – №2. – 352-366 б.
- 8 Еуропадағы ғылым, технология және инновациялар басылымдары. – 2012. Люксембург: Еуропалық Одақ Кеңесі.
- 9 Иванова Д.Е. Аймақтағы негізгі компоненттердің эконометриялық әдіснамасы арқылы инновациялық қызметті индикативті бағалау. 2015 SKAGS. – № 1, б. 224.
- 10 Куприянов С.В., Стрябкова Е.А., Заркович А.В. (2014) Кластерлік дамудың әсері бойынша аймақтық инновациялық жүйенің ерекшеліктерін бағалау, Экономика ғылымы – № 9, р. 1057.
- 11 Куур О.В. Қазақстанның өңірлерінің инновациялық әлеуетін бағалау. – 2010. <http://www.rusnauka.com> 15APSN 2010/Economics/67137.doc.htm.

- 12 Қазақстан және оның өңірлерінің өнеркәсібі / Статистикалық жинақ. – Астана: Қазақстан Республикасының Статистика Агенттігі, – 2012. – 230 б.
- 13 Қазақстан Республикасы аймақтық саясатының 2002-2006 жылдарға арналған тұжырымдамасы туралы. Қазақстан Республикасы Үкіметінің қаулысы 2001 жылғы 7 желтоқсан № 1598
- 14 Қазақстан Республикасын индустриялық-инновациялық дамытудың 2015 – 2019 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы / <http://adilet.zan.kz/kaz/docs/P1400000627>
- 15 Қазақстан Республикасының Статистика жөніндегі комитетінің ресми сайты <http://www.stat.gov.kz>.
- 16 Қазақстанның өңірлері 2015 жылы статистикалық жинағы. – Астана, 2016. – 400 б.
- 17 Лундвелл Б.А., Джонсон Б, Андерсен Е.С., Далум Б. Өндіріс, инновация және құзыреттіліктің ұлттық жүйесі. – 2010. – 200. Зерттеу саясаты.
- 18 Мансо Г. Инновацияны ынталандыру // Қаржы журналы, 66 (2011), 1823–1860.
- 19 Мемлекет басшысы Н. Назарбаевтың Қазақстан халқына жолдауы. 2017 жылғы 31 қаңтар
- 20 Милнер Б.З. Инновациялық даму: экономика, зияткерлік ресурстар, білімді басқару. – 2010 ж. Мәскеу, Ресей Федерациясы: INFRA-M.
- 21 Миролубова Т.В. (2009) Кластерлерді дамытудың өңірлік әлеуеті, ПГНИУ – №4., –С. 88-96.
- 22 Мұхтарова Қ.С., Смагулова Г.С. Аймақтық экономиканы басқару: оқу құралы. – Алматы: Экономика, 2013. – 58 бет.
- 23 Назарбаев Н.Ә. Әлеуметтік-экономикалық жаңғырту – Қазақстан дамуының басты бағыты» атты ҚР Президенті Н.Ә. Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы // 2012 жыл 27 қаңтар
- 24 Өңірлерді дамытудың 2020 жылға дейінгі бағдарламасын бекіту туралы Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2014 жылғы 28 маусымдағы № 728 қаулысы.
- 25 Розенберг Н. Инновация және экономикалық өсу, ЭЫДҰ (2004), 1-6 б.
- 26 Рустемов Н. Аймақтық басқарудың функциясы мен әдісі / Н. Рустемов // Транзиттік экономика. – 2010. – №1. – б. 74-79.
- 27 Сапра Х., Субраманиян А. және Субраманиян К. Корпоративтік басқару және инновация: теория және дәлелдемелер. Қаржы және сандық талдау журналы, 49 (2014), 957-1003.
- 28 Сәбден О. Инновациялық экономика: монография. – Алматы, 2009. 1 том.
- 29 Сулейменов Е.З., Васильева Н.В. Қазақстандағы инновациялық қызметті мемлекеттік реттеу, – 2008.
- 30 Ускова Т.В. Аймақтың тұрақты әлеуметтік-экономикалық дамуын басқару теориясы мен әдістемесі: э.ғ.д. дисс.алу үшін дайын. автореферат. – Вологда, 2010. – 38 с.
- 31 Фагабер Ж., Срохлес М. Ұлттық инновациялық жүйелерін, мүмкіндіктерін және экономикалық даму. – 2008. Зерттеу саясаты.
- 32 Хиршлейфер Д., Хсу П., Ли Д. Инновациялық түпнұсқалық, табыстылық және акцияларды қайтару. Қаржылық зерттеулерге шолу (2017).
- 33 Шардин В. Инновациялық саясатты әзірлеу және енгізу: жоғары дамыған елдердің тәжірибесі. Адам әлемі. – 2008. – 3: 31-34.
- 34 Шеденов Ө.Қ. Аймақтарды басқаруды жетілдіру бағыттары / Ө.Қ. Шеденов // ҚазҰУ хабаршысы = Вестник КазНУ. Экономика сериясы. – 2017. – № 1. – 4–11 б.

References

- 1 Акаев А.А., Ануфриев И.Е., Попов Г.Н. Технологическая модернизация промышленности и инновационное развитие – это ключ к экономическому возрождению России в XXI веке // Инновации. – 2010. – № 11. – С.15-28.
- 2 Алдияров С. Основные социально-экономические показатели и общие методы оценки в регионах Казахстана – Транзитная экономика. – 2006. – №1. – п. 81-86.
- 3 Аубакирова Ж.Я., Кудабаяева Ж.М. Региональная экономика. Руководство. – Алматы, 2014. –45 с.
- 4 Бибатыров И.А. Региональная экономика и управление. Руководство. – Алматы, 2012. – 220р.
- 5 Владимирова О.Н., (2010) «Инновационная чувствительность как фактор формирования региональной инновационной системы», вып. 3, pp. 63-69.
- 6 Гумерова А.А. Стратегическое планирование и оценка региональных программ: опыт Канады // Регион: экономика и социология. – 2016. – №2. – С.352-366.
- 7 Гюлен, Х. и М. Ион. «Неопределенность политики и корпоративные инвестиции». Обзор финансовых исследований, 29 (2016), 523-564.
- 8 Иванова Д.Е., (2015) «Ориентировочная оценка инновационной деятельности в регионе с помощью эконометрической методологии основных компонентов», СКАГС – № 1, с. 224.
- 9 Индустриально-инновационное развитие Государственной программы Республики Казахстан на 2015-2019 годы. / [Http://adilet.zan.kz/rus/docs/P1400000627](http://adilet.zan.kz/rus/docs/P1400000627)
- 10 Концепция региональной политики Республики Казахстан на 2002-2006 годы. Постановление Правительства Республики Казахстан от 7 декабря 2001 г. N 1598
- 11 Куприянов С.В., Стрябкова Е.А., Заркович А.В., (2014) «Особенности оценки региональной инновационной системы в отношении воздействия кластерного развития», Экономическая наука – № 9, с. 1057.
- 12 Куур, О.В. Рейтинг инновационного потенциала регионов Казахстана. – 2010. <http://www.rusnauka.com> 15APSN 2010 / Экономика / 67137.doc.htm.

- 13 Лундвелл Б.А., Джонсон Б, Андерсен Е.С., Далум Б. Национальная система производства, инноваций и повышения квалификации. – 2010. – 200. Политика исследований.
- 14 Мансо, Г. «Мотивация инноваций». Финансовый журнал, 66 (2011), 1823-1860.
- 15 Милнер Б.З. Инновационное развитие: экономика, интеллектуальные ресурсы, управление знаниями. – 2010. Москва, Российская Федерация: ИНФРА-М.
- 16 Миролубова Т.В., (2009) «Региональная емкость развития кластеров», ПГНИУ – №4., С. 88-96.
- 17 Мухтарова К.С., Смагулова Г.С. Управление региональной экономикой. Учебное пособие – Алматы: Экономика, 2013. – 58 страниц.
- 18 Н.Назарбаев. «Социально-экономическая модернизация – главный вектор развития Казахстана». Обращение Президента Казахстана к народу Казахстана // 27 января 2012 г.
- 19 Обращение Главы государства Нурсултана Назарбаева к народу Казахстана. 31 января 2017 года
- 20 Официальный сайт Комитета по статистике Республики Казахстан <http://www.stat.gov.kz>
- 21 Постановление Правительства Республики Казахстан от 28 июня 2014 года № 728 Об утверждении Программы регионального развития до 2020 года.
- 22 Промышленность Казахстана и его регионов / Статистическое резюме. – Астана, Агентство Республики Казахстан по статистике, – 2012. – 230
- 23 Публикации по науке, технологиям и инновациям в Европе. – 2012. Люксембург: Управление Европейского Союза.
- 24 Розенберг Н. «Инновации и экономический рост». ОЭСР (2004), 1–6
- 25 Рустемов Н. Региональная функция управления и метод / Х. Рустемов // Транзитная экономика. – 2010. – №1. – п. 74-79.
- 26 Сабден О. Инновационная экономика. Монография. Алматы, 2009. Том 1.
- 27 Сапра Х.; А. Субраманиан; и К. Субраманиян. «Корпоративное управление и инновации: теория и доказательства». Журнал финансового и количественного анализа, 49 (2014), 957-1003.
- 28 Статистическая компиляция «Регионы Казахстана в 2015 году». – Астана, 2016. – 400 с.
- 29 Сулейменов Е. З., Васильева Н. В., Государственное регулирование инновационной деятельности в Казахстане, 2008.
- 30 Ускова Т.В. Теория и методология управления устойчивым социально-экономическим развитием региона: автореферат. Д.э.наук. – Вологда, 2010. – 38 с.
- 31 Фагабер Ж, Срхолес М. развитие. 2008. Политика исследований.
- 32 Хиршлейфер Д, Хсу П; Ли Д. «Инновационная оригинальность, рентабельность и возврат акций». Обзор финансовых исследований, предстоящий (2017).
- 33 Шардин И.В. Разработка и внедрение инновационной политики: опыт высокоразвитых стран. Человеческий мир. – 2008. – 3: 31-34.
- 34 Шеденов, У. К. Области совершенствования управления регионами / У. К. Шеденов // Бюллетень КазНУ = Бюллетень КазНУ. Серия экономики. 2017,1. 4-11 с.